

Özdemirci, Fahrettin (Komisyon Başkanı). “Derleme Sorunları ve Bibliyografik Kontrol Komisyon Raporu” **IV. Ulusal Yayın Kongresi: Komisyon Raporları <16-19 Aralık 1998, Ankara>/** Düzenleyen T.C. Kültür Bakanlığı. (Ankara: Milli Kütüphane Başkanlığı, 1998), 81-97.
(Komisyon Başkanı olarak katkıda bulundum ve Kongre’de sunumunu yaptım)

IV. ULUSAL YAYIN KONGRESİ **Derleme Sorunları ve Bibliyografik Kontrol Komisyonu** **-RAPOR-**

Giriş

Araştırma yoluyla bilinmeyenlere ulaşmak ve elde edilen bulguları toplum ve bilimin hizmetine sunmak için üretilen bilginin kaydedilerek, ortamına ve biçimine bakılmaksızın belge halini alması büyük önem taşımaktadır.

Matbaanın bulunuşu, bilim ve teknolojideki gelişmeler, araştırma ve geliştirme çalışmalarına verilen önem, dünyadaki bilgi-belge üretiminin çeşitlenerek artmasına yol açmıştır. Yayın sayısı ve türünde görülen bu artış, özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında önemli boyutlara ulaşmıştır.

Hızla gelişen bilim ve teknoloji ile beraber toplumlardaki sosyal, ekonomik ve kültürel değişmelere bağlı olarak artan bilgi birikimi, bilgi patlamasına neden olurken, bu bilgiye toplumsal yaşamın her aşamasında gereksinimin artması ve bilginin gelişen teknoloji ile daha etkin kullanılabilir kılınması, bilgi toplumuna gidişin yollarını açmıştır. Bu gidiş gerek toplumları gerekse kurum ve kuruluşları, bilgi çağında ayakta kalabilmek için yaptıkları ve yapacakları çalışmaları irdelemeleri ve geliştirmeleri gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Otomasyonun, bilgi ve belgelerin üretimi, depolanması, erişimi ve iletimi ile bilginin yönetimindeki egemenliği, kütüphanecilik ve yayıncılık alanını doğrudan etkisi altına almış; yeni teknoloji, geleneksel bilgi kayıt ortamlarının arasında teknolojik ve elektronik bilgi kayıt ortamlarının da yer almasını sağlamıştır.

Bir ülkenin içinde bulunduğu eğitim ve kültür düzeyi, sahip olduğu bilim ve teknoloji, sosyo-ekonomik yapısı o ülkede çeşitli yöntem ve biçimlerde gerçekleştirilen bilgi kayıt ortamlarında biçimlenir. Ulusal bilgi birikimini oluşturan bu kayıt ortamlarının denetim ve kullanımı için, bunların izlenmesi, toplanması, düzenlenmesi, saklanması, duyurulması, hizmete sunulması, ve gelecek kuşaklara aktarılmasının sağlanması gerekir.

Bilgi-belge üretimi ve depolanması ile bunlardan yararlanılması söz konusu olduğunda tüm dünyada, üretilen bilgi-belgenin kontrolü sürecinin temelini oluşturan “derleme yasaları” ve “bibliyografik denetim” gündeme gelmektedir.

Bu iki ögenin varlığı, çağdaş yayıncılığın ve kütüphaneciliğin gereği olarak, ülkelerin bilgi toplumu olma çabalarının temelini oluşturmaktadır.

Derleme

Derlemenin amacı, bir ulusun kültürel varlığını oluşturan düşün ve sanat ürünlerinin en etkin ve sağlıklı biçimde toplumun bilgi ve yararına sunulmasını ve ulusal kültür birikiminin gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamaktır.

Ülkelerin derleme sistemleri birbirine benzemekle beraber çeşitli farklılıklar göstermektedir. Farklılıklar özellikle, kapsam, yükümlülükler, derlenecek kopya sayısı, yaptırım gibi konularda ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizde düşün ve sanat ürünlerinin “derleme” yolu ile denetim altına alınması çalışmaları Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar uzanır. Ancak, o dönemdeki derleme çalışmalarının bibliyografik olmaktan çok siyasi amaca yönelik olduğu bilinmektedir.

Cumhuriyet döneminde, ‘ulusal derme’yi oluşturmak amacıyla bibliyografik denetimin gerçekleştirilmesi gereksinimi doğmuştur. Bu doğrultuda, ülkenin kültür ve bilgi birikiminin sergilendiği düşün ve sanat ürünlerinin izlenmesi, duyurulması ve geleceğe aktarımı konusunda temel araç niteliği taşıyan “Derleme Yasası” gereği fikri, yasal tabana oturtulmaya çalışılmıştır.

Yasa çıkarma girişimi, 1926 yılında Fehmi Ethem Karatay tarafından başlatılmış, Fransa’da 1925 yılında yürürlüğe giren derleme yasa (Depot Legal)’nı dilimize çevrilerek Maarif Vekaleti Hars Dairesi Müdürü Hamit Zübeyr Koşay’a gönderilmiş; bu yasa tasarısı TBMM encümenlerine kadar gitmiş, ancak bir sonuç alınamamıştır. Böylece, hazırlanmış olan **“Matbuat Derleme Kanunu Tasarısı”** geri çekilmiş ve derleme konusu yıllarca gündeme gelmemiştir.

İlk girişimin sonuçsuz kalmasından sekiz yıl sonra derleme konusu, tekrar ele alınmıştır. 1934 yılında Atatürk’ün direktifi ile 1926 yılında görüşülen tasarı üzerinde çalışmalar başlatılmış ve bazı değişikliklerle 21 Haziran 1934’de kabul edilerek **“Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu”** adı ile 2 Temmuz 1934’de yürürlüğe girmiştir.

Yürürlükteki yasa, derleme işlerini ülke çapında örgütlemek yetkisini Maarif Vekaleti’ne vermiştir. 1978 yılında bir anlaşma ile sorumluluk Kültür Bakanlığı’na devredilir ve Derleme Müdürlüğü de Kültür Bakanlığı’na bağlanmıştır. Ayrıca il ve ilçelerde halk kütüphanelerine, uygun görülen illerde ise kurulacak derleme bürolarına yayınları derleme görev yetkisi verilir. Halk kütüphanesi bulunmayan ilçelerde ise, kaymakamlıkça belirlenecek bir birim bu sorumluluğu taşıyacaktır.

Yürürlükteki **“Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu”**nun gereksinimleri karşılayamadığı ve kapsamının genişletilmesi gerektiği ilk kez 1950’li yıllarda tartışılmaya başlanmıştır.

“Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu” nun değiştirilmesi amacıyla ilgili ilk tasarı, Derleme Müdürlüğü tarafından **“Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu”** adıyla 1956 yılında hazırlanmış, ancak Milli Eğitim Bakanlığının dosyalarında kalmıştır.

1961 yılında Milli Eğitim Bakanlığınca kurulan Planlama Komitesi, bu tasarıyı yeniden

ele almış ve Kütüphaneler Komitesi Raporu'nda yayınlamıştır. Bu tasarı TBMM'ne kadar ulaşmış, ancak Meclisin çalışma döneminin sona ermesi ile kadük olmuştur.

“Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu” nun gereksinimleri karşılamadığı ve yeni bir yasa hazırlama gereği Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı ve 1978 Yılı Programı ve İcra Planı hedefleri arasında yer almıştır.

Bu doğrultuda Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü tarafından 1979 yılında **“Düşün ve Sanat Ürünleri Derleme Yasası”** tasarısı hazırlanmıştır. Kültür Bakanlığı tasarımı 12 Kasım 1979 günü Başbakanlığa göndermiş, fakat, bir süre sonra Bakanlık, Başbakanlığa sunulan tasarı metnini geri çekmiştir.

1980'li yıllarda Milli Kütüphane ve Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'nün ortaklaşa girişimi ile yeni bir tasarı üzerinde çalışmalar başlatılmıştır. 1981 yılı İcra Planında yeni bir kanun çıkarılacağı; 1982 programında da Derleme konusunda yeni bir kanun tasarısının son şeklini aldığı belirtilmesine rağmen yasa çıkartılamamıştır.

1989 yılında, Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'nce hazırlanan ikinci yasa taslağının adı ise, **“Basılmış veya Çoğaltılmış Eserleri Derleme Kanunu”**dur. Ne yazık ki, bu kanun da çıkarılamamıştır.

Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'nün girişimleriyle, 1995 yılında başlatılan Derleme Kanunu'nun güncelleştirilmesi çalışmalarından da bir sonuç alınamamıştır.

1998 yılında yine Kütüphaneler Genel Müdürlüğü tarafından başlatılan ve Milli Kütüphane Başkanlığı, Türk Kütüphaneciler Derneği, Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği ile çeşitli üniversite ve araştırma kurumlarının yoğun çalışmalarıyla, daha önceki tasarlardan da yararlanılarak biçimlendirilen **“Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu Taslağı”**, Kültür Bakanlığı Hukuk Müşavirliği'nce değerlendirilerek Bakanlıklardan görüş istenmiştir. Raporun hazırlandığı zamana kadar 16 Bakanlıktan Taslak hakkında olumlu görüşleri içeren yanıtların geldiği bilinmektedir.

“Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu” ilk günkü yapısını aynen koruyarak günümüze kadar uygulanagelmiştir. Oysa, bu süreçte teknolojik ilerlemelere koşut olarak Kanun'un gözden geçirilmesini ve yeniden düzenlenmesini gerektiren pek çok gelişme olmuştur. Bu gelişmelere bağlı olarak **“Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu”**ndaki boşluk ve yetersizlikleri gidermeyi amaçlayan çalışmalar ise sonuçsuz kalmıştır.

Bu raporun ekinde de verilen ve Kültür Bakanlığı Hukuk Müşavirliği tarafından hukuki/idari süreci başlatılmış ve sürdürülmekte olan **“Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu Taslağı”**nın kanunlaşması sağlanmalıdır. Bu tasarı da kanunlaşmazsa ülkenin kültürel mirası konusundaki duyarsızlığın süreceği ortadadır. Bu tasarının bir an önce kanunlaşması, eğitim-kültür ve bilim çevrelerinin en büyük özlemidir.

Herşeyden önce, yürürlükteki **“Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu”** ile, yeni bilgi-kayıt ortamlarına ulaşmak, ya da Kanun'un öngördüğü ürünleri derlemek mümkün

olamamaktadır. Bu durum, ülkenin kültür ve bilgi birikiminin bir bölümünün karanlıkta kalmasına yol açtığı gibi ulusal bibliyografyanın güvenilirliğini de etkilemektedir.

Bilgi kayıt ortamlarının en yaygını olan kitaplar baz alınarak yapılacak bir değerlendirme sonucunda; Derleme Müdürlüğü'nün kurulduğu 1934 yılından bu yana, 64 yıl içerisinde, toplam 301.034 adet kitabın derlendiği anlaşılmaktadır. 1934-1960 yılları arasında, yılda ortalama 2000-3000 adet, 1960-1995 yılları arasında ise, 5000-6000 adet kitap derlenmiştir.

Aşağıdaki tabloda yer alan, derlenen kitap sayısı ile ISBN verilen kitap sayısına ilişkin veriler karşılaştırıldığında, yayınevi veya basımevlerinin ISBN aldıkları kitapları derleme olarak vermedikleri anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, 1995-1997 yılları için toplam 6308 adet derleme kaçağının olduğu söylenebilir. Kaldı ki, ISBN alınmayan yayınlar da gözönünde bulundurulduğunda, bu oranın kesin olarak saptanamamakla birlikte, çok daha fazla olacağı ortadadır.

<u>Yıllar</u>	<u>Derlenen Kitap</u>	<u>ISBN Verilen Kitap</u>
1995	5172	7806
1996	8207	9504
1997	<u>8352</u>	<u>10729</u>
TOPLAM	21731	28039

Mevcut durum ve bugüne kadar gerçekleştirilmiş olan taslak çalışmaları da gözönünde bulundurularak, Komisyonun, **“Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu”** taslağı hakkındaki görüşleri aşağıdadır:

1- Ülke düzeyinde, her türlü yayın üretimini yansıtabilecek kapsam ve güncellikte, bibliyografik denetim koşullarını yerine getirebilecek yetkinliktedir.

2- Bu taslağın kanunlaşması ile gerçekleştirilecek derleme verimli olacaktır.

3- Düşün ve sanat ürünlerinin bir araya getirilmesi, eksiksiz bir ulusal derlemenin oluşturulması ve devlet elinde toplanmasını mümkün kılacaktır.

4- Kültürel mirasımız korunabilecek ve gelecek kşaklara aktarılacaktır.

5- Derlenen nüshaların sayısı yükseldikçe derleme kaçaklarının oranının o ölçüde artacağı gerçeğinden hareketle, taslakta derleme nüshası sayısının dört adetle sınırlı tutulmuş olması yerinde bulunmaktadır.

6- Tasarı, derleme nüshalarını verme konusunda, belirli durumlarda yayınevlerinin yanısıra, basımevi, üretici/yapımcı firma ve yazarlar gibi gerçek ve tüzel kişilere de sorumluluk yüklemektedir.

7- Yükümlülüklerini yerine getirmeyen Derleme mükelleflerine uygulanacak cezai yaptırımların caydırıcı olacağı tahmin edilmektedir.

8- Derleme hizmetlerinin Milli Kütüphane bünyesinde kurulacak bir daire başkanlığı düzeyinde yürütülmesi yerinde bulunmaktadır.

9- Milli Kütüphane'ye iki derleme nüshası verilmek suretiyle, hem fikir ve sanat eserlerinin araştırmacıların hizmetine sunulmasının, hem de kültürel varlığımızın gelecek kuşaklara aktarılmasının sağlanabileceği düşünölmektedir.

10- Genel olarak, hazırlanmış ve yasal/ıdari prosedürü başlatılmış ve EK'te sunulmuş olan **“Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu”** taslağı, derleme konusundaki sıkıntıları giderecek niteliktedir. Bu taslağın yasalalaşabilmesi için bütün kişi ve kuruluşların işbirliği içerisinde gayret sarfetmeleri gerekli görölmektedir.

Bibliyografik denetim

Bilimsel ve teknolojik gelişmeler, sosyal, kültürel ve ekonomik değişmeler, dünya üzerindeki bilgi üretimini hızla artırmış; dolayısıyla bilgiye ulaşmak ve elde etmek önemli bir sorun haline gelmiştir. Bu sorun, 'bilgi denetimi' ni zorunlu kılmaktadır. 'Bibliyografik Denetim' ise dünyanın neresinde olursa olsun, üretilen her bilgi kayıt ortamına ilişkin bibliyografik verileri elde etmek ve belli bir düzen içerisinde değerlendirerek duyurmak suretiyle bu sorunun çözümü olarak görölmüş ve 'evrensel' bir nitelik kazandırılmıştır. 'Evrensel Bibliyografik Denetim' in gerçekleşebilmesi, büyük ölçüde ulusal düzeyde geliştirilecek bibliyografik denetimin başarısına bağlıdır.

Ulusal bibliyografik denetim, ülke sınırları içinde (ve ülke dışında) o ülke ile ilgili olarak farklı yöntemlerle ve çeşitli biçimlerde üretilen belgelerin izlenip saptanması, toplanması, kayıtlanıp düzenlenmesi ve kimliklerinin yayınlanarak duyurulması işlemidir. Üretilen belgelerin eksiksiz olarak denetim altına alınması ve duyurulması bu belgelere ulaşmayı gerektirir.

Ülkemizde bibliyografik denetimi gerçekleştirme yolunda sürdürölen çalışmalar, henüz istenen düzeye ulaşamamıştır. Bunun en büyük nedeni, günün koşulları ve gereksinimleri karşısında yasal ve örgütsel yapının etkili bir denetim sistemini getirememesidir. Özellikle, Derleme Yasası'nın boşluklarından ve yetkili birimlerin gerekli olanaklara sahip olamayışından kaynaklanan sorunlar yüzünden Türkiye'nin ulusal düzeydeki bibliyografik denetim sistemi, gerek denetim altında tuttuğu alan, gerekse yansıttığu süre bakımından yetersiz ve etkisiz kalmaktadır. Çözüm için, yasal ve örgütsel düzenlemelere gerek vardır.

1952 yılında Milli Kütüphane bünyesinde “Bibliyografya Enstitüsü” kurulmuş, 18 Mayıs 1955 tarihinde kabul edilen **“Milli Kütüphane Kuruluşu Hakkındaki 5632 Sayılı Kanuna ek Kanun”** ile Enstitü, yasal kimliğine kavuşmuştur. Bu yasa ile ulusal bibliyografya yayınlama sorumluluğu Derleme Müdürlüğünden alınarak Bibliyografya Enstitüsüne verilmiştir. Enstitünün adı 1983'de Bibliyografya Merkezi olarak, 1993'te ise Bibliyografya Hazırlama Şube Müdürlüğü olarak düzenlenmiştir.

Ancak, girişimlerin, ülke içinde eksiksiz bir derleme ve etkin bir Ulusal Bibliyografik Denetim Ağı kurulmasını sağlamak bakımından başarılı olduğu söylenemez. Özellikle derleme ve bibliyografik denetimin tek merkezden yapılmasını sağlayacak yasal ve örgütsel yapılanmasının sağlanamamasından ötürü boşluklar giderilememiştir.

Ulusal ve buna bağılı olarak evrensel bibliyografik denetimin sağlanması, kurumlar kadar, uygulamalar da büyük önem taşımaktadır.

“Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kuruluşları Federasyonu=International Federation of Library Association and Institutions (IFLA)” ve “Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Organizasyonu=United Nations Education, Science and Culture Organisation (UNESCO)” bibliyografik bilgilerin değişimi ve denetimi için dünya çapındaki bir sistemin yayılmasını ana politika olarak benimseyerek 1960 yılı başlarında “Evrensel Bibliyografik Denetim=Universal Bibliographic Control (UBC)”i gerçekleştirme çalışmalarına başlamıştır. UBC'nin ana ilkesi dünyanın neresinde olursa olsun üretilen her bilgi kayıt ortamı bütün bilgi kullanıcılarının hizmetine sunabilmektir.

Standardlar: Ulusal bibliyografik denetimin bir başka gereği olarak bibliyografik verilerin düzenlenmesinde şekil ve içerik yönünden standardlaşma konusu, ortaya çıkmaktadır. Bu durum, Evrensel Bibliyografik Denetim Programı içinde konuyla ilgili olarak, **“Uluslararası Standard Bibliyografik Niteleme International Standard Bibliographic Description (ISBD)”** başta olmak üzere **“Uluslararası Standard Kitap Numarası=International Standard Book Number (ISBN)”** ve **“Uluslararası Standard Süreli Yayın Numarası=International Standard Serial Number (ISSN)”** gibi standartlar geliştirilmiştir.

ISBD'lerin hazırlanmasındaki amaç, bibliyografik düzenlemenin uluslararası düzeyde anlaşılmasını sağlamak üzere, kimlikteki niteleyici öğeleri, bir düzenleme esasına göre vermektir. ISBD'de materyal türleri baz alınarak, özellikle bilgisayar ortamında bilgi alış-verişlerinin gerçekleştirilmesini sağlamaya yönelik notasyon ve kodlamalar kullanılmıştır.

ISBN ise, bir monografik yayının, yayınlandığı ülke, yayınlayan, yayın numarası ve kontrol numarasını içeren bir kod dizgesinden oluşmaktadır. Her monografik yayın için benzersiz/tek olan bu numara, özellikle gelişmiş ülkelerde, bibliyografik denetimin sağlanmasındaki en önemli erişim aracı olmasının yanı sıra, kitap siparişleri de dahil olmak üzere yayıncılık ve kütüphane hizmetlerinde yoğunlukla kullanılmaktadır.

ISBN'in benzeri amaçlarla geliştirilen ISSN ise, süreli yayınlarda kullanılmaktadır.

Bir ülkedeki standartların uygulama ve kontrol çalışmalarının tek merkezden yürütülmesi zorunlu görülmektedir. Bu işlem, ulusal düzeyde bir ISBN-ISSN ajansı tarafından gerçekleştirilebileceği gibi, ulusal bilgi ağının merkezi konumunda olan milli kütüphaneler tarafından da gerçekleştirilebilir.

Bibliyografik denetime yönelik olarak çalışan ISBN Türkiye Ajansı 1987, ISSN Türkiye Merkezi ise 1992 yılından beri Kütüphaneler Genel Müdürlüğü bünyesinde hizmet vermektedir. Uluslararası bibliyografik denetime yönelik bu iki sistem aracılığıyla Türkiye'de yayınlanan eserlere ISBN ve ISSN tahsis edilmekte, bu eserler ve yayıncılarıyla ilgili bilgiler bilgisayar ortamında tutulmaktadır.

Ancak, ISBN-ISSN uygulamalarının ulusal bibliyografik denetimin en önemli

araçlarından birisi olan bibliyografyaları yayınlamakla yükümlü merkez tarafından verilmesi dünya çapında yaygınlıkla görülmektedir. Hiç kuşkusuz, bu merkez de, o ülkenin milli kütüphanesidir.

Bu doğrultuda, Derleme Kanunu konusundaki çalışmalar sonuçlandırıldığında, ülkemizde sürdürülen ISBN-ISSN uygulamalarının da Milli Kütüphane tarafından gerçekleştirilmesi öngörülmektedir.

Teknik kurallar: En az standartlar kadar önemli bir diğer konu da, teknik kütüphanecilik hizmetlerinde uygulanan kurallardır. Bilginin evrenselliği ve evrensel paylaşımın sağlanması ilkesi doğrultusunda, bibliyografik kayıtların düzenlenmesinde aynı kuralların gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Bibliyografik niteleme açısından, ISBD standartları göz önünde bulundurularak geliştirilmiş olan “**Anglo-Amerikan Kataloqlama Kuralları=Anglo-American Cataloguing Rules(AACR)**” en yaygın kataloglama kurallarıdır. Ülkemizde de, hemen hemen her kütüphanede AACR uygulanmaktadır.

Bibliyografik kayıtların bilgisayar ortamına aktarılmasıyla birlikte, kataloglama kurallarının yanısıra, veri transferlerini gerçekleştirebilmek için bir takım kodlamaların yapılması gerekliliği doğmuş ve böylece “**Makinaca Okunabilir Kataloglama=Machine Readable Cataloguing(MARC)**” formatları ortaya çıkmıştır. Dünyada yaygınlıkla uygulanan MARC formatları; UNIMARC, USMARC ve UKMARC’tır. Bu formatların yanısıra, ülkeler veya kuruluşlar, kendi durumlarına uygun olarak MARC formatları geliştirebilmektedir. Sözelimi, OCLCMARC, USMARC’a dayanılarak geliştirilmiştir.

Ülkemizde de, Türkiye’nin koşulları gözönünde bulundurularak **TÜRKMAR**C oluşturma çalışmaları Milli Kütüphane’nin önderliğinde sürdürülmektedir. Bu çalışmaların bir an önce sonuçlandırılması büyük önem taşımaktadır.

Ulusal bibliyografyalar: Ülkede yayınlanan tüm bilgi kayıt ortamlarının derlenmesi ve saklanması; Ulusal bibliyografyanın yayınlanması gibi çok önemli amaçlara yönelik derleme yasaları’nın ulusal, dolayısıyla evrensel bibliyografik denetim’in gerçekleşebilmesi için temel araç olduğu, tartışmasız kabul edilmelidir. Derleme yoluyla elde edilen materyal ulusal bibliyografya aracılığı ile kimliklenir ve duyurulur. Ulusal bibliyografyaların o ulusa özgü düşün ve sanat ürünlerini eksiksiz olarak yansıtmak amacıyla yapageldikleri güncel ve geriye dönük çalışmalarda kazanacakları başarı, bilgiye erişim sorununa uluslararası düzeyde de çözüm getirebilecektir.

Ulusal bibliyografyalar, kütüphanecilik teknik hizmetlerinde uygulanan standartların ve kuralların yaygınlaştırılmasında da önemli bir işleve sahiptir.

Ulusal bibliyografyanın çıkış aralığı, özellikle güncel duyuru açısından değer taşır.

Ülkemizde, ulusal nitelik taşıyan iki bibliyografya, Milli Kütüphane tarafından hazırlanıp yayınlanmaktadır:

- 1- Türkiye Bibliyografyası
- 2- Türkiye Makaleler Bibliyografyası

Geçmişte, çıkış aralıkları üç ya da bir aylık olmak üzere değişiklik gösteren her iki bibliyografya, günümüzde aylık olarak yayınlanmaktadır.

1990 yılından itibaren bilgisayara dayalı olarak hazırlanmaya başlayan her iki bibliyografyanın yayınlanmasında 3-4 yıla varan gecikmeler bazı eleştiri ve yakınmalara yol açmaktadır. Ancak, günümüzde, Milli Kütüphane Veri Tabanı'ndan Türkiye Bibliyografyası'nın hazırlanması için özel olarak yaptırılmış olan Bibliyografya Hazırlama Programına aktarmanın gerçekleştirilmesi sayesinde, Türkiye Bibliyografyası'nın yayınlanmasındaki gecikme bir yıla kadar indirilebilmiştir. Bu kuruma gerekli eleman desteği sağlandığı takdirde, çok yakın bir gelecekte, güncelliğin sağlanması mümkün olabilecektir.

Ancak, bibliyografyaların kişi veya kuruluşlara ulaştırılmasındaki gecikmelerin kaynağında bir diğer önemli sorun daha yatmaktadır. Bu sorun bilinmediği veya tahmin edilmediği için, gecikmenin tek nedeninin hazırlanmasındaki veya yayınlanmasındaki gecikme olduğu düşünülmektedir. Oysa, hazırlama ve yayınlamadaki gecikme giderilebilse bile, dağıtımdaki gecikme, önlenememektedir. Günümüzde, postalanacağı adres etiketleri yapıştırılmış ve paketlenmiş onlarca fasikül, ödenek yetersizliği nedeniyle pul alınmadığı için koliler halinde Milli Kütüphane'nin koridorlarında beklemektedir.

Bu gerçekler ışığında; Türkiye Bibliyografyası ve Türkiye Makaleler Bibliyografyası'nın hazırlanma, basım ve dağıtım durumlarını gösteren çizelge aşağıdadır:

	<u>Türkiye Bibliyografyası</u>	<u>Türkiye Makaleler</u>
<u>Bibliyografyası</u>		
Dağıtıma hazır fasiküller	1993/6 - 1996/9	1992/1 - 1994/9
Basımdaki fasiküller	1996/10-12	1994/10-12
Dizgisi tamamlanmış fasiküller	1997/1-5	1995/1-3

Gerek derleme, gerekse bibliyografik denetim konusunda verilen bilgiler, bu konulara yönelik işlemlerin mevcut yapıyla istenilen düzeyde yürütülemediğini göstermektedir.

Milli Kütüphane tarafından hazırlanan bibliyografyaların arzulan zaman ve nitelikte çıkartılabilmesi, gerekli yerlere ulaştırılabilmesi için, derleme ve bibliyografik denetim işlemlerinin tek elden yani Milli Kütüphane tarafından yürütülmesi, bunun için eleman desteği verilmesi, yeteri kadar ödenek ayrılması gerekmektedir.

Sonuç ve öneriler

Derleme ve bibliyografik denetim çalışmaları, ulusal bilgi hizmetlerinin yapılmasına yeni bir boyut kazandıracaktır. **Kamu-Net'98 Sonuç Bildirgesi**'nde de vurgulandığı üzere 'Bilgi birikimi, saklanması ve korunmasıyla ilgili yasaların yenilenmesi' gerçekleştirilmelidir. Bu doğrultuda, öncelikle "**Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu**"

ivedilikle çıkarılmalı ve diğer hukuki/idari düzenlemeler gerçekleştirilmelidir.

Ayrıca;

1- İşlevsel olarak, günümüzde Ulusal Bilgi Ağının merkezi durumunda olan Milli Kütüphane'nin, amaç ve işlevlerini gerçekleştirebilmesi için, idari ve mali yönden desteklenmesi gereklidir.

2- Enformasyon teknolojisine, bilgi paylaşım ve güvenliğine ilişkin hukuki düzenlemeler yapılmalıdır.

3- Bilgi-belge depolama ve yayıncılık konusundaki standartlar, ilgili kuruluşların işbirliği ve katkılarıyla belirlenmeli, yenilenmeli ve uygulanmaları denetlenmelidir.

4- Bilgi hizmetleri alanında çalışanların niteliklerinin belirlenmesine, özlük haklarının geliştirilmesine ilişkin çalışmalar en kısa zamanda gerçekleştirilmelidir.

5-“**Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu**” Taslağında tanımlanan gerçek veya tüzel kişilerin, kendilerine yüklenen sorumlulukları yerine getirebilmesi için derlemenin amaç ve önemi doğrultusunda bilinçlendirilmeleri için girişimlerde bulunulmalıdır. Derleme mükelleflerinin yükümlülüklerinin özendirilerek bilgilendirilmesi, duyarlılıklarının artırılması için çaba gösterilmesi gereklidir.

6- Yürürlükteki Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu'nun derlenmesini öngördüğü altı nüshaya ek olarak, Türkiye'de yayınlanmakta olan her ürünün yedi nüshası devletçe diğer yasalarla derleme amacı dışında toplanmaktadır. Basımcı ve yayıncıların vermekle yükümlü oldukları nüsha sayısını ve dolayısıyla derleme kaçağı oranını artıran bu uygulamaların hukuki dayanakları ve toplanan eserlerin gerekli inceleme ve değerlendirmeler yapıldıktan sonraki akıbetleri netleştirilmelidir. Bu netleştirme sonucunda;

a) Derleme amacı dışında yayın toplama işlemine son verilmesi veya,

b) Bu mümkün olmadığı takdirde, toplanan yayınların tutanak karşılığında en yakın il veya ilçe halk kütüphanesine devredilmesi yönünde yasal ve idari düzenlemeler yapılmalıdır.

7- Derleme Müdürlüğü personel, donanım ve bütçe açısından yeterli hale getirilmeli ve yapılacak bir protokolle Milli Kütüphane Başkanlığı'na bağlanmalıdır.

8- ISBN-ISSN Merkezinin araç-gereç, donanım ve personel desteğiyle birlikte Milli Kütüphane'ye bağlanması sağlanmalıdır.

9- Derleme hizmetlerinin sağlıklı yürütülebilmesi için Kültür Bakanlığı bünyesinde derleme ile ilgili birimlerde görev yapan personele yönelik hizmetiçi eğitim kursları düzenli olarak gerçekleştirilmelidir.

10- Derleme mükelleflerine yönelik olarak da, Kültür Bakanlığınca, düzenli olarak seminerlerin yapılması gereklidir.

11-Derleme ve bibliyografik denetim işinin bir kültürel yatırım olduğu dikkate alınarak, yatırım programları içinde yer alması sağlanmalı ve ödeneklerdeki yetersizlikler yatırım bütçesi yoluyla aşılmaya çalışılmalıdır.

KAYNAKÇA

- “Basılmış veya Çoğaltılmış Eserleri Derleme Kanunu Taslağı” (Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü, 1989) - Yayınlanmamış Metin-
- “Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu”, **T.C. Resmi Gazete**, (K.No. 2527; 2 Temmuz 1934)
- “Basma Yazı ve Resimleri Derleme Yönetmeliğı”, **T.C. Resmi Gazete**, (17465, 21 Eylül 1981), 16-18.ss.
- “Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu Taslağı” (Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü, 1998) - Yayınlanmamış Metin-
- “Düşün ve Sanat Ürünleri Derleme Yasası (Tasarı)” **Yeni Yayınlar...** 25 (3-4, 1980), 23-31.ss.
- “Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu Tasarısı (Gerekçe ve Tasarı Metni)”, **T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. VII. Milli Eğitim Şurası, Kütüphaneler Komitesi Raporu.** (Ankara: 1961), 61-83. ss.
- Kamu-Net’98 Sonuç Bildirgesi** .T.C.Başbakanlık Kamu Bilgisayar Ağları Konferansı, 23-25 Şubat 1998: Bilkent- Ankara.
- T.C. Başbakanlık DPT. **1981 Yılı İcra Planı.** (Ankara: 1981)
- T.C. Başbakanlık DPT. **1982 Yılı Programı.** (Ankara: 1982)
- T.C. Başbakanlık DPT. **1978 Yılı Programı.** (Ankara: 1978)